

NAGRADNI TEMAT

UDK: 343.91-053.5/.6(497.11) 316.774:81'42(497.11)

doi:10.5937/crimen2001068S

PRIMLJEN / PRIHVAĆEN: 15. 11. 2019. / 18. 2. 2020.

Nikita Šestak i Milica Vlajić*

MLADI DELINKVENT: ISPITIVANJE NEKIH ASPEKATA MEDIJSKE KONSTRUKCIJE IDENTITETA**

Apstrakt: Predmet ovog rada je ispitivanje procesa konstrukcije pojma „mladi delinkvent“ u medijima masovnog opštenja, prema njegovim genetičkim, socijalnim, ali i aspektima relevantnim za otvaranje određenih pitanja u okvirima analize diskursa i filozofije medija. Stoga, naše razmatranje – u konstantnoj oscilaciji između makro- i mikro-plana – se neće ograničiti isključivo na razumevanje veze između medijske reprezentacije delinkvencije i njenih potencijalnih posledica po društvenu stvarnost, već i na elaboraciju diskurzivnih procesa koji predstavljaju jezgro simboličke potencije ovog pojma.

Ključne reči: mediji, mladi, delinkvencija, identitet, reprezentacija

UVOD

Ovaj rad bavi se procesom konstrukcije pojma „mladi delinkvent“ u masovnim medijima i različitim aspektima problema medijske reprezentacije istih. Budući da mladost posmatramo kao period između detinjstva i odraslosti za koji je karakteristična *tranzicija u odraslost* obeležena obrazovno-radnom i porodično-stambenom tranzicijom, pod „mladima“ u ovom radu podrazumevamo osobe uzrasta od 15 do 30 godina, iako se kao gornja teorijska i istraživačka granica mladosti sve češće uzima i 35. godina usled fenomena „produžene mladosti“ koji je uzrokovan, između ostalog, faktorima poput nestabilnosti tržišta rada, zahtevima za produženim školovanjem i nestankom „realnog socijalizma“¹.

* Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, milica.vlajic3@gmail.com, nikitassestak@gmail.com.

** Ovo je rukopis koji je Komisija za ocenu radova na nacionalnom Nagradnom tematu za mlade kriminologe maja 2019. posebno pohvalila i preporučila Redakciji Časopisa da ga objavi što i činimo u ovom broju Crimena.

1 S. Tomanović /2012/: Od omladine do socijalnih biografija mladih u postsocijalističkoj transformaciji društva Srbije: konceptualni i kontekstualni okvir istraživanja – u: *Mladi – naša sadašnjost: istraživanje socijalnih biografija mladih u Srbiji* (S. Tomanović et al., eds.), Čigoja štampa i Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Beograd, p. 12.

Cilj rada je sociološka i filozofska problematizacija reprezentacijskih strategija u masovnim medijima koje se tiču pojma „mladi delinkvent“, pri čemu imamo u vidu da, uprkos pretenzijama na objektivnost, ovaj pojam zajedno sa povezanim tipovima diskursa podupire politiku društvene marginalizacije i subjektivacije mladih ljudi na način koji ih lišava mogućnosti autonomne dejstvenosti u medijskom prostoru i svakodnevnom životu. Upravo ova složenost predstavlja element koji onemogućava davanje jedinstvenog odgovora na različita pitanja o „mladim delinkventima“, pokazujući istovremeno neosnovanost moralističkog *status quo*, potkrepljenog nekritičkom percepcijom linearnog determinizma između mladosti i kriminaliteta. Pošto ovakav višeslojni problem, kako bi bio shvaćen u potpunosti, zahteva upotrebu pojmovnog aparata koji pripada različitim naučnim područjima, u radu ćemo koristiti koncepte Žila Deleza i Feliksa Gatarija, zatim pojmove kojima se služi sociologija omladine, kao i interdisciplinarni pristup kulturne kriminologije.

1. PROBLEM MEDIJSKE REPREZENTACIJE

Adekvatnom razmatranju specifičnih elemenata medijskog izveštavanja o delinkvenciji, prema mišljenju autora, mora prethoditi eksplikacija jednog aksioma, čije previđanje – uprkos sveopštem prećutnom prihvatanju – može, u najmanju ruku, predstavljati heuristički kamen spoticanja. Naime, radi se o naročitom, medijaciji imanentnom odnosu između prikaza, njegovog objekta i recipijenta, koji je strukturalno omogućen i regulisan putem specifičnog mehanizma međusobnog uticaja prisustva i odsustva. Ovaj odnos, koji se u relevantnoj literaturi veoma često prenebregava, počiva na činjenici da reprezentovani objekat – bilo da se radi o štampanim ili audio-vizuelnim sredstvima izveštavanja, nije neposredno dostupan njegovom primaocu (čitaocu, slušaocu, gledaocu). To nadalje znači, da je mehanizam koji predstavlja karakteristično medijsko sredstvo afirmacije prisustva nekog predmeta, događaja ili ličnosti takav da počiva na *odsustvu* onog što je prikazano u odnosu na pretpostavljenog recipijenta poruke. Rečeno jezikom fenomenologije, da bi subjekt uopšte mogao da tvrdi kako čita novine, sluša radio ili gleda televiziju², objekt njegove intencionalnosti, koji se nalazi u relaciji sa svesnom mentalnom percepcijom³, nije sama stvar o kojoj se piše, govori ili koja se prikazuje – strukturalno smeštena negde drugde u odnosu na neposredni doživljaj vremena i prostora „iz prve ruke“ – već njena audio-vizuelna ili pisana reprezentacija.

Ovaj uvid, koliko god se činio trivijalnim, presudan je ne samo za razumevanje sredstava javnog posredovanja informacija, nego i za podvlačenje problema masovne komunikacije, naročito između pripadnika društvenih grupa koje su nosioci različitih, međusobno sukobljenih položaja. Kako bismo razumeli o čemu je reč, korisno je da pokušamo da približimo čitaocu posledice koje način izveštavanja masovnih medija može imati po predstavljeni objekat (tj. u našem slučaju,

2 Ovo pravilo nužno mora važiti i za „žive“ televizijske prenose.

3 R. McIntyre and D. W. Smith /1989/: *Theory of Intentionality* – in: *Husserl's Phenomenology: A Textbook* (J. N. Mohanty, W. R. McKenna, eds.), Center for Advanced Research in Phenomenology and University Press of America, Washington D.C., pp. 150–153.

mladog delinkventa) u kontrastu sa mehanizmima svakodnevnog opštenja licem u lice. Potonjoj vrsti interpersonalnih odnosa, koje karakteriše mogućnost stvaranja zajedničkog prostora interakcije na temelju uzajamnog psihofizičkog prisustva, suprotstavljeno je blokiranje agensnosti kakvo je na delu u medijskoj poruci. Lišen mogućnosti da prema sopstvenom nahođenju – dakle bez posrednika – ostvari sopstveno prisustvo pred drugim, subjekt se u polju medijske reprezentacije pretvara u *objekt* pod uticajem spoljašnjeg faktora, što za posledicu ima pasivizaciju njegovog odnosa sa Drugim, odnosno primaocem, lišavajući ga ne samo višedimenzionalnosti ko-interpretacije, već i fundamentalnije mogućnosti zajedničke konstrukcije situacije koja omogućava kontrolu nad procesom učitavanja sopstvene prisutnosti u registar društvene značajnosti.

Jasno je da izostavljanje ovog momenta u postojećim analizama, ali i kolektivnoj društvenoj svesti, za posledicu može imati ispuštanje iz vida ključnih preduslova upotrebe sirovih materijala koji služe kao „gorivo“ za medijsku poruku – što u krajnoj liniji obično vodi nekritičkoj naturalizaciji procesa posredovane konverzije događajnosti u informacijski produkt. Srž problema koji nas interesuje nije, dakle, samo u vidljivoj nesaglasnosti između medijske poruke i njenog objekta – čijoj smo svakodnevnoj, kako laičkoj, tako i profesionalnoj problematizaciji svedoci – već u mehanizmu koji je imanentan svakom posredovanju u komunikaciji društvenih grupa, ukorenjenom u onome što bismo mogli nazvati diskursima profesionalnosti. Ove jezičke formacije, u krajnoj liniji neodvojive od forme medijskog izveštavanja, stvaraju utisak o nezamenljivosti sredstava javnog opštenja kao organa, čija je primarna funkcija da „daje glas“ kolektivnom građanskom telu⁴. Konkretizacija ovog poverenja, odražavajući definitivne karakteristike modernosti, zahvaljujući prestrojavanju ili podređivanju višestrukih kanala informacije zvaničnom, i što je još važnije, konzistentnom narativu – koji, paradoksalno, postaje utoliko nedostupniji intervenciji „odozdo“ ukoliko je javniji – stvara privid nemogućnosti spoznaje „istine“ o društveno relevantnim pitanjima izvan postojećih medijskih granica, kao i posledičnu internalizaciju diskurzivnih imperativa postojeće medijske stvarnosti. Ovim putem, čak i kada se raspravlja o pitanjima koja mogu imati potencijalno destabilizujuće dejstvo u odnosu na stvarnost društvenih struktura (ili njihov privid), to se radi na takav način, da se isključi i onemogući postojanje svih ekscesivnih elemenata, tako što im se pripisuju apsolutne smisaone koordinate u dogovorenim okvirima javnog izveštavanja.

2. MEDIJSKA KONSTRUKCIJA MLADOSTI

Otkrivanje izvora ove tendencije, u slučaju konstrukcije identiteta „mladog delinkventa“, zahteva okretanje pojmovnom aparatu kriminologije kao svojevrsnoj ideološkoj okosnici. Činjenica da se u granicama opšte kriminološke teorije, kriminalitet mladih prepoznaje kao zasebno problemsko područje, svedoči o postojanju specifičnog društvenog odnosa između mladosti i zločina. Bacimo li pogled na

4 Opštepoznate i sveprisutne apele za nepristrasnost medijskog izveštavanja moguće je razumeti u skladu sa izjednačujućim statusom građanina, koji predstavlja njihov minimalni preduslov.

pravni sistem u Britaniji tokom 19. veka, videćemo da je na mestu sintagme „maloletni delinkvent“ u optičaju bio, između ostalog, i pojam „mladi odrasli“ (*juvenile adult*)⁵. Elementi ove izvorne mogućnosti supstitucije pojmova „delinkvent“ i „odrasli“ ostali su kao rezidualni činoci u savremenom shvatanju o zločinu koji mu, naglašavajući invazivni karakter u odnosu na mladost i detinjstvo, delegira spoljašnji status u odnosu na nevinost i nepatvorenost mladalačke prirode. U skladu s tim, kriminalitet mladih percipira se kao „prestupništvo u nastajanju“ prema kojem je potrebno odnositi se strože, sa većim stepenom društvene budnosti i tretirati ga u skladu sa specifičnošću zahteva koje postavlja pred ugrožene društvene elemente.

Ovde je potrebno, međutim, skrenuti pažnju na restriktivan karakter postojećih definicija kriminaliteta mladih. U terminološkom korpusu kriminologije i srodnih disciplina, ne postoje pojmovi koji oslikavaju osetljivost granice između mladosti i odraslosti na nivou subjektiviteta počinioca nekog čina koji je označen kao devijantan. Strogoj liniji demarkacije, dakle, izmiče činjenica da u samoidentifikaciji mladih ljudi prevladava veoma fleksibilan doživljaj sopstvenog pripadništva „svetu mladih“. Stoga, ako prihvatimo da procesi uspostavljanja identiteta odgovaraju koncepciji simboličkih granica⁶, koje Lamont i Molnár – prateći Zerubavelov koncept mentalnih jazova⁷ – opisuju kao mehanizme strukturacije (mentalnih i fizičkih) objekata u njihovoj posebnosti, možemo uočiti, s jedne strane, neslaganje između rigidnosti „zvaničnih“, fiksiranih linija koje obred prelaza⁸ u odraslost poistovećuju sa dramatisovanom tranzicijom u punoletstvo, i s druge strane, njihove rastegljivosti u subjektovoj samosvesti. Iako „simbolička smrt“ koja sa tranzicijom u svet odraslih nakon 18. ili 21. rođendana istovremeno označava i „kvantni skok“⁹ u novi vid društvene realnosti, na subjektivnom nivou odgovarajuće promene mogu se desiti i mnogo kasnije.

Grupisanje svih punoletnih osoba u istim simboličkim okvirima omogućeno je postojanjem univerzalno prihvaćene, fiktivne kritične tačke koja u mnogim značajnim domenima odvaja svet mladih od sveta odraslih, uprkos potencijalnom neskladu ovih sfera u pojedinčevoj mentalnoj, ali i društvenoj realnosti. Primera radi, osamnaestogodišnju „odraslu“ osobu, zakon posmatra kao bližu starosnim kohortama koje su u odnosu na nju ili njega značajno udaljene, nego vršnjacima koji još uvek nisu prešli postavljenu kritičnu granicu. Vraćajući se na pitanje medijske reprezentacije, jedna od posledica institucionalizacije ovakvih simboličkih granica je da se – pored toga što, na subjektivnom nivou, stvaraju problem ambivalentnosti u pogledu pripadanja ovoj ili onoj starosnoj grupaciji – u sferi javnog opštenja olakšava njihovo širenje i normalizacija, što s druge strane vodi svojevrsnoj simetriji u „moralnoj inkriminaciji“ mladih u odnosu na odrasle, „ozbiljne“ prestupnike.

5 Encyclopedia Britannica, 13th ed. 1926, Cambridge, p. 411.

6 M. Lamont and V. Molnár /2002/: The study of boundaries in the social sciences – in: *Annual Review of Sociology* 28, pp. 167–195.

7 E. Zerubavel /1991/: *The Fine Line: Making Distinctions in Everyday Life*, The University of Chicago Press, Chicago and London, pp. 21–24.

8 A. Van Gennep /1960/: *The Rites of Passage*, The University of Chicago Press, Chicago, pp. 65–88.

9 E. Zerubavel: *op. cit.*, pp. 24–28.

U širem smislu, ovaj proces je neodvojiv od konstrukcije mladosti kao specifičnog društvenog proizvoda u kontekstu modernosti, koji je omogućio posredničku diskurzivnu intervenciju u društveni sadržaj vezan za ovaj period pojedinčevog životnog toka. Društveni identitet „mladog delinkventa“, predstavlja jednu od instanci ispoljavanja ove tendencije, koja međutim, ne može da se opiše jezikom proste uzročnosti – linearnog kretanja od početne transgresije do njene transformacije u sadržaj medijske poruke. Transgresivnost, dakle, ne predstavlja inherentno svojstvo etiketiranog čina, niti polaznu tačku, na koju se nadalje nadovezuje autentična reprezentacija, već predstavlja momenat u kojem se obrazac delinkventnosti, konstruisan nezavisno od relevantne događajnosti, pojavljuje kao moralno i, što je presudno, iscrpljujuće javno obeležje identiteta stigmatizovanog subjekta. U trenutku kada ova etiketa razloži sve ostale motivacione komplekse i ose identiteta, ciklus reprezentacije se zatvara, i počinje novi, u kojem konkretan sadržaj učinjenog dela ustupa mesto igri besadržajnih pojmova u sve većoj meri – intenzivnije se apstrahujući od činjenične datosti sa svakim sledećim ponavljanjem. Odnos između dela koje je počinio subjekt i njegovog predstavljanja, dakle, nije linearan, već *circularan*¹⁰, zahvaljujući, pre svega, ovakvim obrascima – uvreženim, lako razumljivim, redukcioničkim medijskim arhetipima, usvojenim u istoj meri na društvenom i individualnom nivou – koji služe kao osnov za buduća, često senzacionalistička izveštavanja. Objekat medijske poruke mora proći kroz filtraciju ne samo u formalnom smislu, prema pravilima novinarske prakse, već i u skladu sa dominantnim diskurzivnim obrascima, što ide u prilog tezi o tome da, primarna funkcija masovnih medija nije *saopštavanje istine (Truth telling)*, već *interpretacija i pripovedanje (Storytelling)*¹¹.

Ovo nam daje dodatnog povoda da govorimo o asimetričnosti moći u korist masovnih medija, koja je u funkciji isključivanja subjekata, odnosno mladih, iz procesa konstrukcije medijskih izveštaja čiji su predmet oni sami. Tendencija je, rečima Burdijea, da „mediji prikazuju ono što treba prikazati, ali na takav način da se to zapravo i ne prikaže [...] ili da se iskonstruiše tako da poprimi smisao koji uopšte ne odgovara stvarnosti“¹². Na taj način se izrazi poput „mladi delinkventi“, „vandali“, „navijači“ i sl. – dakle, finalni proizvodi sredstava masovnog opštenja – reprodukuju, kanonizujući stereotipne modele praksi i osobina vezane za ponašanje mladih, pri čemu se u velikom broju slučajeva gubi iz vida neposredna motivacija i „objektivna“ obeležja onih o kojima se izveštava.

3. NA RASKRŠĆU JEZIKA I REALNOSTI

Tokom dosadašnjeg izlaganja više puta je nagovešteno da se pripisivanje „javnih etiketa“ dešava, pre svega, na nivou jezika. Ono što, međutim, razlikuje ovaj proces od diskurzivne prakse koja se spontano odigrava na horizontalnoj ravni društvene komunikacije – tačnije, u domenu svakodnevnog opštenja – jeste refleksivni, dakle intencionalni karakter koji pogoduje svesnom modelovanju i normiranju jezi-

10 J. DeVito /1997/: *Human Communication – The Basic Course*, Longman, p. 3.

11 D. Vuksanović /2011/: *Filozofija medija II: ontologija, estetika, kritika*, Čigoja štampa, Beograd, p. 14

12 P. Burdije /2000/: *Narcisovo ogledalo*, Clio, Beograd, p. 34.

ka odozgo, na štetu višeslojnosti, demokratičnosti i promenljivosti u konstrukciji značenja¹³. Ako, nadalje, idući Lakanovim stopama, prihvatimo da [medijski] znak, ma koliko praktično koristan, nikada ne postiže nivo stabilnosti koji u potpunosti isključuje svaki element odsustva nekih od aspekata označenog, uvek-već odbeglih niz lanac označitelja¹⁴, naći ćemo da u korenu postupka njegovog fiksiranja postoji očajnički, pokušaj *re*-prezentacije celine označenog – ponovnog uspostavljanja prisutnosti nikada do kraja uhvatljivih smisaonih niti čija je funkcija održavanja značenja „na površini“. Ipak, pre nego što se neposredno počnemo baviti značenjima i identitetima čije se prisustvo otkriva tek posredstvom uočavanja njihovog odsustvovanja u toku medijske konstrukcije delinkvencije, smatramo korisnim kraći analitički ekskurs u neke od uslova koji na diskurzivnom i praktičnom nivou predstavljaju jezgro ovog procesa. Naposljetku, zaustaviti se na zapažanju da medijski znakovi nikada ne mogu iscrpeti svoje odgovarajuće označene, koliko god bilo važno, podrazumeva ispuštanje iz vida čitavog korpusa latentnih genetičkih procesa o kojima nam oni svedoče.

Upotreba jezika nikada ne ostaje u strogim idealnim granicama. Značenja, produkti nastali jezičkim putem nisu deo puke semantičke igre, već dobijaju na važnosti u skladu sa stepenom u kojem podrazumevaju opipljive posledice po ljudsku praksu. U ovom smislu, neminovno se moramo obratiti Delezovoj i Gatarijevoj instrumentalizaciji teorije dinamičnih sistema, kako bismo uvideli da elementi diskursa mogu imati za posledicu *mašinsko (machinic)* preplitanje kvalitativno raznorodnih elemenata *materijalnog sadržaja* i njegove *ekspresivnosti* u novom, emergentnom telu, koje oni nazivaju *sklop (assemblage)*¹⁵. Paralelno njihovom čitanju Fukoove teorijske deskripcije zatvorskog sistema, možemo da zaključimo da pojmovi vezani za delinkvenciju mladih, kakve nalazimo u izveštajima sredstava masovnog opštenja predstavljaju složene sklopove, koji poseduju kako sadržajne, tako i ekspresivne aspekte. Ono što se, dakle, nalazi *iza* i predstavlja formalni mehanizam konstituisanja termina „mladi delinkvent“ – imajući, pri tom, na umu da se ovaj uvek tiče konkretnih, empirijskih slučajeva – jesu dva stratuma; u prvom, koji se tiče domena sadržaja, dešava se *teritorijalizacija (territorialization)*, tj. oblikovanje sveukupnosti materijalnih činilaca, kretanja i odnosa između fizičkih tela, relevantnih kako za delo počinjeno od strane stigmatizovanog subjekta, tako i za proces njegovog situiranja u sferu javne vidljivosti – od trenutka kada, recimo, neki maloletnik izvrši ubistvo, preko štampanja istraživačkog materijala o tom događaju u novinskoj redakciji, pa sve do momenta kada primerci novog izdanja, sveže skinuti sa štamparske prese, budu utovareni u vozilo koje vozi do mesta gde će ih prodavac izložiti tako da potencijalni kupci mogu jasno videti udarnu vest na naslovnoj stranici; s druge pak strane, u jezičkom delokrugu, koji se tiče njihove *ekspresivnosti*, sveukupnost materijalnih odnosa postaje *kodirana (coded)*, to jest, diskurzivno konsolidovana, u pro-

- 13 H. G. Gadamer /1977/: *Jezik i razumijevanje – u: Učenje i razumijevanje govora* (Gadamer, Hoer- man & Egers, eds.), Studentski centar sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, p. 25.
- 14 J. Lacan and B. Fink /2006/: *Ecrits: The first complete edition in English*, W.W. Norton & Co, New York, p. 502.
- 15 G. Deleuze and F. Guattari /1987/: *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, Univer- sity of Minnesota Press, Minneapolis, p. 88.

cesu stvaranja i kontrolisane diseminacije određenih načina govora u vezi sa onim što se javlja kao objekat etiketiranja¹⁶. Drugim rečima, u zaleđu pojma „delinkvent“ – koji mora biti shvaćen između ostalog i u prostornom smislu, kao mesto simplifikacije postojećeg realnog spleta okolnosti – nalaze se složene procesualne mreže u kojima jezik, nematerijalni element stvarnosti, interveniše u relevantan skup odnosa između fizičkih tela.

Kada se mehanizam međuigre jezika i prakse, svojstven medijskoj konstrukciji slike o „mladom delinkventu“ lokalizuje u odnosu na konkretan slučaj, pojedinac, koji postaje nosilac ovog simboličkog bremena na nivou subjektivnosti, ali i u domenu društvene vidljivosti, postaje predmetom tzv. „*bestelesne transformacije*“ (*incorporeal transformation*) – svojevrsne „metafizičke presude“¹⁷, koja, uprkos tome, ima sasvim realne praktične posledice, lišavajući ga delatne autonomije, stvarajući fundamentalnu promenu u poimanju njegovih društvenih koordinata i podižući simboličke barijere, koje ograničavaju pristup onim modusima bivanja, koji nisu propisani novom subjektivnom pozicijom.

4. IZGUBLJENA SUBJEKTIVNOST: MLADI I KRIMINALITET

Nakon ovog kraćeg razmatranja, možemo se vratiti onim obeležjima subjektivnosti koja se gube prilikom etiketiranja. Kao što se može naslutiti, u procesu medijskog postvarivanja delinkventskog statusa, neki aspekti različitih društvenih identiteta subjekta, kao i njima odgovarajućih sistema odnosa, dobijaju na važnosti u onoj meri u kojoj odgovaraju ciljevima izgradnje medijskog narativa, ostavljajući po strani neke druge faktore koji postaju sekundarni, ili se u krajnjem slučaju gube. U sferi medijskog interesovanja uvek se nalazi svesno odabrani identitetski činilac – nezavisno od toga da li nosi negativnu kvalifikaciju, služeći kao *prima facie* katalizator procesa stigmatizacije, ili se u društvu vrednuje pozitivno, putem kontrasta naglašavajući težinu učinjenog dela. Medijski izveštaji, kao što je poznato, obiluju primerima u kojima se različiti oblici zavisnosti ili „nasilnička prošlost“ etiketiranog subjekta koriste kao *explanans* učinjenog prestupa, ali i moralni resurs u funkciji potvrđivanja (prividne) društvene integracije, narušene upotrebom retributivnih, ili reformativnih mera, protivnih (dominantnom) moralnom kodu zajednice; s druge strane, nisu retki ni slučajevi da se pozitivne osobine i odnosi takođe instrumentalizuju u svrhu izgradnje narativa, zbog čega često svedočimo pričama o „tihom, neprimetnoj deci“ i „dobrim učenicima“, čija se motivacija da izvrše „najstrašnija“ dela u javnosti preispituje uvek na isti način – u monolitnom „žanrovskom kanonu“ redukcioniističke demonizacije.

Za potrebe razotkrivanja složenosti lične motivacije za vršenje „prestupa“, koja u sprezi sa strukturalnim uzrocima, ostaje iza iskrivljene medijske slike o mladom delinkventu, prema mišljenju autora, potrebno je služiti se, između ostalog, saznajno

16 M. DeLanda /2010/: *Deleuze: History and Science*, Atropos Press, New York, pp. 36–37.

17 Delez i Gatari navode upravo izricanje presude u sudu kao egzemplaran slučaj *bestelesne transformacije* (više o ovome videti u: G. Deleuze and F. Guattari: *op. cit.*, pp. 80–81).

plodnim, interdisciplinarnim pristupom kulturalne kriminologije (*cultural criminology*¹⁸). Jedno od ilustrativnih istraživanja, dosledno ovom teorijskom pravcu, koje su sprovedi Lajang i Brejsi¹⁹ čini vidljivim selektivnost i manipulativnost u procesu medijacije tzv. „bajkerske potkulture“, koja je izvorno okupljala antikapitalistički nastrojenu omladinu. Stavljajući u prvi plan „nepoželjne“ karakteristike „bajkerskog“ identiteta i prećutkujući aspekte ove potkulture, u vezi sa pacifizmom i neophodnošću borbe protiv deobe pripadnika društva po klasnoj osnovi, masovni mediji su stvorili toliko (vremenski) dalekosežnu moralnu paniku, da se konotativna bliskost životnog stila njenih pripadnika fenomenima „opasnosti“ i „kriminala“ gotovo ukorenila u simboličkom prostoru koji im pripada. Posledično, „bajkeri“ ne samo da su izgubili moralni legitimitet nosilaca zahteva za radikalnom izmenom društvenog poretka (koji su u međuvremenu potpuno iščezli), već su internalizacijom medijske predstave o sebi, potvrdili tezu o njenom sveprožimajućem karakteru.

S druge strane, moralna panika predstavlja „poziv za razvoj oblika ponašanja koji se nalaze u dijalektičkoj poziciji u odnosu na kolektivnu subjektivnu poziciju štetnog drugog“²⁰. Moralna načela koja se nalaze u korenu ovog procesa predstavljaju zapravo ništa drugo do dispozicije i prakse koje pozivaju na tzv. „brigu za sebe“²¹, koja se ne može posmatrati nezavisno od vrednosne konstelacije neoliberalnog društva. Shodno tome, „pretnja“ koja predstavlja sadržaj moralne panike, nezavisno od realnog stepena opasnosti po društvenu strukturu, ne predstavlja, kako se na prvi pogled može učiniti, ekstrasistemske činilac destabilizacije, već deo regularnog procesa društvenog pregovaranja – zbog čega je upravo i podložan standardizaciji. U tom smislu, naročito je značajan nivelišući karakter pojma „delinkvencije“, koji prevazilazeći linije društvene podele kroz selekciju relevantnih obeležja, predstavljaju plodno tle za mobilizaciju moralnih resursa društva. Primenjujući zaključke Smartove o dekonstrukciji „univerzalizujuće“ prirode zločina²², uviđamo da pojmu delinkvencije takođe nedostaje „najmanji zajednički sadržalac“ koji bi mogao da obuhvati složeni karakter svih pojedinačnih činova koji se pod njega podvode.

Prema jednom istraživanju, uprkos tome što su počinioci 90% svih zločina odrasle osobe, postajanje žrtvom kriminaliteta mladih je ono od čega odrasli najčešće strahuju²³. Ova bojazan potiče upravo iz predstave javnosti o mladima pre svega kao počiniocima „sitnih“ prestupa, čija meta može postati bilo ko, ali potencijalno

-
- 18 J. Ferrell, K. Hayward and J. Young /2008/: *Cultural criminology: An invitation*, Thousand Oaks, US: Sage Publications Inc, CA.
  - 19 S. Lyng and M. Bracey /1995/: Squaring the one percent: biker style and the selling of cultural resistance – in: *Cultural Criminology* (J. Ferrel, CR Sanders, eds.), Northeastern University press, Boston, pp. 235–276.
  - 20 S. Hier /2002/: Conceptualizing moral panic through a moral economy of harm, *Critical Sociology*, vol. 28, pp. 311–334.
  - 21 A. Rochloff and S. Wright /2010/: Moral Panic and Social Theory: Beyond the Heuristic, *Current Sociology* 58, p. 408.
  - 22 C. Smart /1995/: *Law, crime and sexuality: essays in feminism*, London Thousand Oaks Calif: Sage Pub, London, p. 39.
  - 23 D. K. Hilfinger-Messias, L. B. Jennings, M. E. Fore, K. McLoughlin and D. Parra-Medina, D. /2008/: Societal images of youth: representations and interpretations by youth actively engaged in their communities, *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 21(2), pp. 159–178.

i teških krivičnih dela. Medijsko izveštavanje o bagatelnim oblicima kriminalne aktivnosti, vršnjačkom nasilju i zločinima mladih, kao i simplifikovano tumačenje i vulgarizacija složenih teorijskih termina, kojima se objašnjava apatija mladih, poput „zločina iz dosade“ (*crime of boredom*²⁴), stvara utisak o razularenoj omladini, koju je neophodno kontrolisati odozgo, u skladu sa zahtevima „sveta odraslih“. Ovakva površna predstava o kriminalitetu mladih, kakvu mediji nude, nedorečena je u pogledu etiološkog objašnjenja ponašanja označenog kao devijantno, pri čemu se gube iz vida faktori poput klasne pripadnosti, porodične istorije i lične biografije.

ZAKLJUČAK

Zanemarivanje složenosti društveno značajnih fenomena, kakve skriva termin „mladi delinkvent“, oslikava duh epohe kasne modernosti u skladu sa predstavom o društvu čiji subjekti nisu pasivni odraz društvenih okolnosti, već akteri sposobni da samostalno oblikuju sopstvenu „biografiju izbora“ kao lični projekat – u očima javnosti jedini odgovorni za neuspehe pri njenom konstruisanju, potencijalno snoseći mentalne posledice internalizacije krivice, koje sa sobom nosi percepcija društvene krize kao proizvoda individualnog delanja²⁵. Privid egzistencijalnog blagostanja i slobode izbora zamagljuje strukturalni problem otežane tranzicije u odraslost i sve dužu zavisnost od porodice porekla uzrokovanu strukturalnim (nedostatak bazičnih ekonomskih resursa) i kulturalnim ograničenjima (paternalizam i familizacija deteta)²⁶. Shodno tome, sadašnjem iskustvu svojstvena je diskrepancija između ontološke realnosti i njene semantičke pretvorbe, odnosno stvarnosti i proizvodnje značenja u sferama moći putem manipulacije u polju medijskog diskursa. Fenomen „produžene mladosti“ koji beži zvaničnim linijama generacijske podele, predstavlja osnov za intervenciju države, koja „daruje“ zrelost pravnim putem, dok mediji i javnost nastavljaju da reprodukuju iskrivljenu sliku o mladom prestupniku kao „odraslom“ valorizujući njegove postupke u skladu sa pravnim statusom, istovremeno instrumentalizujući pojedine aspekte njegovog ideniteta kao pripadnika omladinske potkulture, u funkciji dramaturgije „devijantnih“ postupaka.

Naposletku primećujemo da sledeći korak u procesu teorijske elaboracije medijacije društvenih grupa predstavlja uspostavljanje praktičnog okvira koji će omogućiti apsolutnu simetriju u odnosima moći između mladih i ostalih društvenih grupa. Ipak, ono što smo u izlaganju nastojali da prikažemo je da se ovo pitanje – zahtevajući društveni angažman odozdo, ali i refleksivan pristup u odnosu na konfliktnu društvenu realnost – ne može odvojiti od načina na koji se postavlja u domenu diskursa, dakle društvene konstrukcije značenja.

24 J. Newton /2001/: *A boredom theory of youth criminality*, Edith Cowan University, Perth, pp. 29-35

25 U. Bek /2003/: Živeti sopstveni život u svetu koji se ubrzano menja: individualizacija, globalizacija i politika – u: *Na ivici. Živeti sa globalnim kapitalizmom* (V. Haton, E. Gidens, eds.), Plato, Beograd, pp. 340–342.

26 S. Tomanović i S. Ignjatović /2004/: Mladi u tranziciji: između porodice porekla i porodice opredeljenja – u: *Mladi zagubljeni u tranziciji* (M. Nikolić et al. eds.), Centar za proučavanje alternative, Beograd, p. 39.

LITERATURA

- Bek U. /2003/: Živeti sopstveni život u svetu koji se ubrzano menja: individualizacija, globalizacija i politika – u: *Na ivici. Živeti sa globalnim kapitalizmom* (V. Haton, E. Gidens, eds.), Plato, Beograd.
- Burdije P. /2000/: *Narcisovo ogledalo*, Clio, Beograd.
- DeLanda M. /2010/: *Deleuze: History and Science*, Atropos Press, New York.
- Deleuze G., Guattari F. /1987/: *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Ferrell J., Hayward K., Young J. /2008/: *Cultural criminology: An invitation*, Thousand Oaks, US: Sage Publications, inc., CA.
- Gadamer H.G. /1977/: Jezik i razumijevanje – u: *Učenje i razumijevanje govora* (Gadamer, Hoerman & Egers, eds.), Studentski centar sveučilišta u Zagrebu.
- DeVito J. /1997/: *Human Communication – The Basic Course*, Longman.
- Hier S. /2002/: Conceptualizing moral panic through a moral economy of harm, *Critical Sociology*, vol. 28.
- Encyclopedia Britannica, 13th ed. 1926. Cambridge.
- Hilfinger-Messias D.K., Jennings L.B., Fore M.E., McLoughlin K., Parra-Medina D. /2008/: Societal images of youth: representations and interpretations by youth actively engaged in their communities, *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 21(2).
- Lacan J., Fink B. /2006/: *Ecrits: The first complete edition in English*, W.W. Norton & Co, New York.
- Lamont M., Molnár V. /2002/: The study of boundaries in the social sciences – in: *Annual Review of Sociology* 28.
- Lyng S., Bracey M. /1995/: Squaring the one percent: biker style and the selling of cultural resistance – in: *Cultural Criminology* (J. Ferrel, CR. Sanders, eds.), Northeastern University press, Boston.
- McIntyre R., Smith D.W. /1989/: Theory of Intentionality – in: *Husserl's Phenomenology: A Textbook* (J. N. Mohanty, William R. McKenna, eds.), Center for Advanced Research in Phenomenology and University Press of America, Washington D.C.
- Newton J. /2001/: *A boredom theory of youth criminality*, Edith Cowan University.
- Rochloff A., Wright S. /2010/: Moral Panic and Social Theory: Beyond the Heuristic, *Current Sociology*, 58.
- Smart C. /1995/: *Law, crime and sexuality: essays in feminism*, London Thousand Oaks Calif: Sage Pub, London.
- Tomanović S., Ignjatović S. /2004/: Mladi u tranziciji: između porodice porekla i porodice opredeljenja – u: *Mladi zagubljeni u tranziciji* (M. Nikolić et al., eds.), Centar za proučavanje alternative, Beograd.
- Tomanović S. /2012/: Od omladine do socijalnih biografija mladih u postsocijalističkoj transformaciji društva Srbije: konceptualni i kontekstualni okvir istraživanja – u: *Mladi – naša sadašnjost: istraživanje socijalnih biografija mladih u Srbiji* (S. Tomanović et al., eds.), Čigoja štampa i Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Beograd.
- Van Gennep A. /1960/: *The Rites of Passage*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Vuksanović D. /2011/: *Filozofija medija II: ontologija, estetika, kritika*, Čigoja štampa, Beograd.
- Zerubavel E. /1991/: *The Fine Line: Making Distinctions in Everyday Life*, The University of Chicago Press, Chicago and London.

Nikita Šestak i Milica Vlajić*

YOUNG DELINQUENT:
INQUIRY INTO SEVERAL ASPECTS
OF IDENTITY CONSTRUCTION IN MASS MEDIA

SUMMARY

The subject of this paper is the enquiry into the process of constructing the notion of „young delinquent“ within mass media discourse, according to its genetic, social, as well as aspects relevant to the opening of certain issues within the framework of discourse analysis and philosophy of media. Therefore, our consideration – oscillating constantly between relevant macro– and micro-levels of analysis – will not be limited solely to the understanding of the link between representation of delinquency and its potential consequences for social reality, but also the elaboration of some discursive processes, which represent the core aspects of this notion’s symbolic potency.

Key words: media, youth, delinquency, identity, representation

---

* University of Belgrade, Faculty of Philosophy – Department of Sociology, milica.vlajic3@gmail.com, nikitassetak@gmail.com.